

Damian Littwin

ORCID: 0000-0001-5839-0257

Uniwersytet Gdański

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.40.14>

Glosa do wyroku Wysokiego Trybunału, Wydziału Gospodarczego Królewskiej Ławy Sędziowskiej (High Court of Justice, Business and Property Courts, The Queen's Bench Division) z dnia 15 września 2020 roku, sygn. FL-2020-000018*

JEL Classification: K12, K15

Słowa kluczowe: ubezpieczenie utraconych zysków, odpowiedzialność ubezpieczeniowa za szkody epidemiczne, odpowiedzialność ubezpieczeniowa za szkody wyrządzone chorobą zakaźną, odpowiedzialność ubezpieczeniowa za szkodę powstałą w wyniku zakłóceń o charakterze niefizycznym, odpowiedzialność ubezpieczeniowa za szkody wyrządzone aktem władzy

Keywords: business interruption insurance, insurance liability for epidemic damage, insurance liability for damage caused by an infectious disease, insurance liability for damage resulting from non-physical damages, insurance liability for damage caused by an act of government

Abstrakt: Glosa przedstawia problematykę odpowiedzialności z tytułu umowy ubezpieczenia utraconych zysków i klauzul rozszerzających tę odpowiedzialność w stosunku do szkód niefizycznych, opracowaną w oparciu o precedensowy wyrok Wysokiego Trybunału, Wydziału Królewskiej Ławy Sędziowskiej z dnia 15 września 2020 roku, sygn. FL-2020-000018, wydanym na tle epidemii wirusa SARS-CoV-2 i szkód z niej wynikłych. Orzeczenie porusza zagadnienia interpretacji klauzul rozszerzających odpowiedzialność ubezpieczyciela, klauzul ograniczających wspomnianą odpowiedzialność oraz problematykę przyczynowości, wskazuje kierunki interpretacji i zasady, w myśl których powinna być dokonywana. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na sposób interpretacji klauzul rozszerzających odpowiedzialność za szkody niefizyczne, które są coraz powszechniej stosowane w państwach zachodnich.

* Wyrok Wysokiego Trybunału, Wydziału Królewskiej Ławy Sędziowskiej z dnia 15 września 2020 roku, sygn. FL-2020-000018, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/09/FCA-v-ARCH-judgment-1.pdf> (dostęp: 9.03.2021).

Commentary on the judgment of the High Court of Justice, Business and Property Courts, The Queen's Bench Division of 15 September 2020, ref. no. FL-2020-000018

Abstract: The commentary presents the issues of liability under the business interruption insurance contract for lost profits and clauses extending the aforementioned liability in relation to non-physical damages, developed on the basis of the precedent judgment of the High Court of Justice, Business and Property Courts, The Queen's Bench Division of 15 September 2020, ref. no. FL-2020-000018, issued against the background of the SARS-CoV-2 epidemic and the resulting damage. The ruling addresses the issues of interpretation of clauses extending the insurer's liability, clauses limiting the liability and the issue of causality, and it indicates the directions of interpretation and principles according to which it should be made. The aim of the article is to draw attention to the interpretation of clauses extending liability for non-physical damages, which are more and more commonly used in Western countries.

Wprowadzenie

Pandemia wirusa SARS-CoV-2, która w marcu 2020 roku objęła niemalże całą Europę, pchnęła wiele państw w kierunku kryzysu finansowego. Większość państw podjęła stosowne środki w celu ochrony zdrowia publicznego. Wprowadzenie lockdownu poskutkowało ogromnymi stratami finansowymi po stronie przedsiębiorców. Wielu z nich zawarło uprzednio umowy ubezpieczenia na wypadek utraty zysku (*business interruption insurance*, dalej: BI), mające na celu ochronę przed negatywnymi skutkami straty finansowej, powstałej z rozmaitych przyczyn. Brytyjscy przedsiębiorcy, których obroty zmniejszyły się w okresie pandemii, spotkali się z masową odmową wypłaty świadczeń z tytułu umowy ubezpieczenia BI. Ubezpieczyciele działający na terenie Zjednoczonego Królestwa odmawiali wypłaty świadczeń, podnosząc, że na mocy umowy ubezpieczenia nie zostało na nich przeniesione ryzyko związane ze skutkami lub niektórymi skutkami pandemii. W obronie praw przedsiębiorców stanął państwowy organ, odpowiednik Komisji Nadzoru Finansowego — Financial Conduct Authority (dalej: FCA). Korzystając ze swojego uprawnienia FCA wniosło powództwo do Wysokiego Trybunału Zjednoczonego Królestwa, pozywając czołowych ubezpieczycieli świadczących ochronę ubezpieczeniową na wypadek utraty zysku¹, w następstwie czego wydany został omawiany wyrok.

Stan faktyczny

Dnia 22 stycznia 2020 roku w odpowiedzi na oświadczenie WHO w przedmiocie zidentyfikowania nowego wirusa SARS-CoV-2 Brytyjskie Ministerstwo Zdro-

¹ Arch Insurance (UK) Ltd, Argenta Syndicate Management Ltd, Ecclesiastical Insurance Office Plc, MS Amlin Underwriting Ltd, Hiscox Insurance Company Ltd, QBE UK Ltd, Royal & Sun Alliance Insurance Plc, Zurich Insurance Plc.

wia i Opieki Społecznej (Department of Health) zapewniło, że sytuacja rozprzestrzeniania się nowego wirusa jest stale monitorowana, a poziom ryzyka zostaje podniesiony z poziomu „bardzo niskiego” na poziom „niski”. Osiem dni później poziom ryzyka został ponownie podniesiony, tym razem na poziom „umiarkowany”. Tego samego dnia Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła, że pojawienie się ognisk wirusa SARS-CoV-2 wywołującego chorobę COVID-19 jest stanem zagrożenia dla zdrowia publicznego o zasięgu międzynarodowym. Pierwsze dwa przypadki zakażenia wirusem potwierdzono w Anglii 31 stycznia 2020 roku.

Niedługo później, 10 lutego 2020 roku, Sekretarz Stanu ds. Zdrowia i Opieki Społecznej, korzystając z uprawnień wynikających z brytyjskiej ustawy o zdrowiu publicznym i kontroli chorób, wprowadził przepisy stanowiące, że osoby, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie, że zostały zakażone, mogą zostać zatrzymane i poddane obserwacji². Z dniem 22 lutego 2020 roku COVID-19 stał się chorobą podlegającą obowiązkowi zgłoszenia, zaś 25 lutego rząd Wielkiej Brytanii opublikował wytyczne dla pracodawców i firm dotyczące między innymi dezynfekcji.

Następnie 3 marca 2020 roku ogłoszono plan działania rządu Zjednoczonego Królestwa w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2. 11 marca 2020 roku WHO ogłosiła pandemię wirusa SARS-CoV-2, a dzień później brytyjski rząd podniósł poziom ryzyka z „umiarkowanego” na „wysoki”. Dnia 18 marca Ministerstwo Skarbu Wielkiej Brytanii opublikowało prospekt informacyjny zatytułowany „How to access government financial support if you or your business has been affected by COVID-19”³, w którego treści zalecane jest skorzystanie z ubezpieczenia utraconych zysków (*business interruption insurance*). Komunikatem brytyjskiego premiera z dnia 20 marca 2020 roku poinformowano o wprowadzonych nazajutrz obostrzeniach dotyczących funkcjonowania niektórych przedsiębiorstw — kluby nocne, kina, teatry, siłownie i ośrodki wypoczynkowe miały zostać zamknięte. Rozporządzenie z dnia 21 marca wprowadziło dodatkowe restrykcje, dotyczące warunków sanitarnych, w których mają funkcjonować przedsiębiorstwa, takie jak restauracje, kawiarnie, bary i puby. Wprowadzono zakaz sprzedaży napoi i żywności do spożycia w lokalu, wprowadzono także przepisy, na mocy których sąsiedztwo przedsiębiorstwa należy traktować jako część lokalu⁴. Tym samym zabroniono spożywania żywności i napojów przed lokalami gastronomicznymi i sklepami. Obostrzenia w takim kształcie miały funkcjonować do 28 dni z możliwością wielokrotnego przedłużania tego okresu (o kolejne 28 dni) mocą rozpo-

² Public Health (Control of Disease) Act 1984, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/22/data.pdf> (dostęp: 9.03.2021).

³ Prospekt informacyjny, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/878995/Covid-19_fact_sheet.pdf (dostęp: 13.03.2021).

⁴ Rozporządzenie Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 21 marca 2020 roku, 2020 No. 327, https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/327/pdfs/uksi_20200327_en.pdf (dostęp: 9.03.2021).

rządzenia brytyjskiego ministra zdrowia. 23 marca 2020 roku premier Wielkiej Brytanii wydał komunikat, w którym zapowiedział zakaz zgromadzeń publicznych i obowiązek zamknięcia sklepów, które nie dostarczają środków pierwszej potrzeby (sklepów odzieżowych i elektronicznych oraz innych lokali, w tym bibliotek, placów zabaw, siłowni na świeżym powietrzu i miejsc kultu religijnego)⁵.

Kolejne rozporządzenia wydawane przez premiera bądź rząd miały podobne brzmienie do poprzednich. Dodatkowo wprowadzone zostały zakazy prowadzenia działalności dla sklepów detalicznych oraz przedsiębiorstw świadczących usługi w oparciu o umowę najmu krótkoterminowego. Określono także wyjątki od zamknięcia miejsc kultu religijnego, umożliwiając przeprowadzanie ceremonii pogrzebowych oraz transmisji czynności religijnych.

Wykładania klauzul rozszerzających odpowiedzialność ubezpieczyciela

Rozważania wstępne

Na potrzeby omawianego postępowania dokonana została klasyfikacja przedsiębiorców w oparciu o rozporządzenia z dnia 21 i 26 marca 2020 roku⁶, w myśl której przedsiębiorcy zostali podzieleni na siedem kategorii, obejmujących kolejno: kawiarnie i restauracje (kategoria pierwsza), kina i teatry (kategoria druga), sklepy spożywcze i apteki (kategoria trzecia), przedsiębiorstwa zajmujące się najmem przedmiotów bądź ich sprzedażą nienależące do kategorii trzeciej (kategoria czwarta), przedsiębiorstwa świadczące usługi o charakterze specjalistycznym — prawne, księgowo, a także w branży budowlanej i szeroko rozumianej produkcji (kategoria piąta), przedsiębiorstwa świadczące usługi krótkoterminowego najmu lokali i kwater wakacyjnych oraz oferujące miejsca noclegowe — z wyłączeniem hoteli pracowniczych i przytułków dla osób bezdomnych (kategoria szósta), miejsca kultu religijnego (kategoria siódma).

Trybunał w treści wyroku zaznaczył, że umowa ubezpieczenia BI jest umową zawartą między indywidualnym ubezpieczającym, którego interes w sporze jest reprezentowany przez FCA, a indywidualnym ubezpieczycielem. Trybunał podkreślił również, że do stosunku prawnego ubezpieczenia w niniejszej sprawie mają zastosowanie przepisy dotyczące wykładni oświadczeń woli, a rolą Trybunału jest obiektywne ustalenie woli stron nieograniczonej literalną wykładnią klauzul umownych. W niniejszej sprawie sąd będzie musiał zważyć, które z konkurencyjnych konstrukcji klauzul mają decydujące znaczenie z uwagi na cel działalności ubezpieczeniowej, a także która z wykładni jest najbardziej spójna pod względem

⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 23 marca 2020 roku, 2020 No. 334 (W. 76), <https://www.legislation.gov.uk/wsi/2020/334/data.pdf> (dostęp: 10.02.2021).

⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 23 marca 2020 roku, 2020 No. 350, <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2020/350/data.pdf> (dostęp: 10.03.2021).

językowym, kulturowym, a także ekonomicznym. Wykładnia klauzul umownych dokonana przez Trybunał to proces, podczas którego Trybunał zbadał klauzule pod kątem zgodności z przepisami, a także konsekwencjami ekonomicznymi dla działalności każdej ze stron. Trybunał wskazał, że szczególne znaczenie będą miały dwie zasady wykładni — *eiusdem generis* i *noscitur a sociis*⁷ oraz reguła wykładni *contra proferentem*.

Klauzule dotyczące chorób

Umowa ubezpieczenia BI w swojej standardowej formule nie obejmuje ryzyk związanych z wystąpieniem szkody spowodowanej niefizycznymi zakłóceniami działalności gospodarczej. Spór rozstrzygany przez Trybunał nie dotyczy ubezpieczenia BI w jego typowej formule, a wersji umowy ubezpieczenia rozszerzającej ochronę ubezpieczeniową o ryzyka niefizyczne, takie jak klauzule dotyczące naruszonych warunków sanitarnych, chorób podlegających prawnemu obowiązkowi zgłoszenia, inwazji insektów czy morderstwa bądź samobójstwa. Klauzule dotyczące wymienionych ryzyk zawarte były w treści umów ubezpieczenia BI czterech spośród ośmiu pozwanych ubezpieczycieli. Trybunał postanowił zbadać każdą z umów oddzielnie w kontekście tego, czy epidemia wirusa SARS-CoV-2 objęta jest zakresem którejś z nich.

Pierwsza z klauzul⁸ zapewniała ochronę ubezpieczeniową w trzech przypadkach: wystąpienia w miejscu prowadzenia działalności choroby podlegającej obowiązkowi zgłoszenia, wykrycia w miejscu prowadzenia działalności organizmów, które mogą wywołać chorobę zakaźną podlegającą obowiązkowi zgłoszenia oraz wystąpienia choroby podlegającej obowiązkowi zgłoszenia w promieniu 25 mil od miejsca prowadzenia działalności. Choroba zakaźna została zdefiniowana w ogólnych warunkach ubezpieczenia (dalej: OWU) jako choroba będąca skutkiem spożycia żywności zakażonej bakteriami i drobnoustrojami (zatrucie pokarmowe) bądź każdej infekcji lub choroby zakaźnej, z wyłączeniem AIDS i chorób lub dolegliwości z nim powiązanych. Z uwagi na charakter epidemii wirusa SARS-CoV-2 najbardziej użyteczna okazała się trzecia przesłanka, dotycząca wystąpienia choroby zakaźnej podlegającej obowiązkowi zgłoszenia w promieniu 25 mil od miejsca prowadzenia działalności. Trybunał stwierdził, że nie jest konieczne, aby konkretna osoba została zdiagnozowana jako chora na COVID-19 — wystarczy, aby na danym obszarze potwierdzone zostały przypadki zakażenia wirusem SARS-CoV-2. Jako że COVID-19 od 22 lutego 2020 roku był chorobą podlegającą obowiązkowi zgłoszenia, a 6 marca 2020 roku we wszystkich częściach Wielkiej Brytanii wystąpiły przypadki zakażenia wirusem SARS-CoV-2, przesłanka,

⁷ Zob. A. Tomza, *Czy amerykańska jurysprudencja posiada reguły interpretacji Konstytucji?*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 9, 2014, nr 2, s. 131.

⁸ Zob. OWU: Royal & Sun Alliance Insurance Plc, Argenta Syndicate Management Ltd, MS Amlin Underwriting Ltd i QBE UK Ltd

o której mowa, jest skuteczna na terenie całego Zjednoczonego Królestwa. Ponadto skuteczna również może się okazać przesłanka pierwsza, z uwagi na to, że do zakażenia dochodzi na długo przed zdiagnozowaniem chorego, które doprowadzi do zgłoszenia (obowiązek zgłoszenia).

Ubezpieczyciel próbował się bronić zarzutem braku bezpośredniego związku przyczynowego⁹. Trybunał nie przychylił się do jego stanowiska, wskazując, że przejmowane ryzyko jest złożone i wystarczy, aby istniał pośredni związek przyczynowy między zdarzeniami. Ponadto z wykładni językowej OWU dokonanej z uwzględnieniem logiki nie wynika, że omawiana klauzula dotyczyła jedynie bezpośrednich skutków zdarzeń, ponieważ użycie słowa *follow* implikuje „luźniejszy” niż bezpośredni związek przyczynowy. Trybunał nie przekonał także argument odnośnie do tego, że epidemia wirusa SARS-CoV-2 jest ryzykiem wyłączonym (wyłączenie szkód epidemicznych). Trybunał wskazał na użycie w treści OWU zwrotu „choroby podlegające obowiązkowi zgłoszenia”: zgodnie z logiczną wykładnią, wszystkie choroby podlegające takiemu obowiązkowi są obarczone ryzykiem wystąpienia epidemii, a co za tym idzie, ubezpieczyciel włączył je w zakres ubezpieczenia w sposób świadomy, późniejsze ich wyłączenie jest zatem nieskuteczne. W ostateczności za przyjętą przez Trybunał wykładnią przemawia wspomniana już reguła wykładni *contra proferentem*.

Kolejne klauzule¹⁰ odnosiły się do ochrony ubezpieczeniowej na wypadek chorób oraz ryzyka wystąpienia chorób podlegających obowiązkowi zgłoszenia. W ogólnych warunkach ubezpieczenia dostarczonych przez ubezpieczyciela mowa jest o odpowiedzialności za wystąpienie choroby zakaźnej podlegającej obowiązkowi zgłoszenia w sąsiedztwie miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. Sąsiedztwo nie zostało zdefiniowane na potrzeby umowy ubezpieczenia. Trybunał słusznie odwołał się do zakresu semantycznego tego słowa w języku potocznym, oznaczającego bliski obszar, otoczenie danego miejsca¹¹. Zwrócił też uwagę stron na to, że w typowej sytuacji terminu tego nie można odnieść do terytorium całego Zjednoczonego Królestwa, jednakże w odniesieniu do epidemii wirusa takiego jak SARS-CoV-2, która obejmuje prawdopodobnie terytorium całego państwa, termin sąsiedztwo znajduje zastosowanie. Dzieje się tak dlatego, że z wysokim prawdopodobieństwem można stwierdzić, że do zakażenia wirusem doszło w sąsiedztwie każdego przedsiębiorstwa na terytorium Zjednoczonego Królestwa. Wykładania dokona przez Trybunał w tej mierze jest zgodna z zasadami logiki i zasadą *contra proferentem*. Stanowisko Trybunału dodatkowo poparte jest tym,

⁹ Skodyfikowany w ubezpieczeniach morskich i stosowny zwyczajowo w innych ubezpieczeniach, Marine Insurance act 1906, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/6/41/data.pdf> (dostęp: 15.03.2021).

¹⁰ Zob. OWU: Royal & Sun Alliance Insurance Plc.

¹¹ Ang. *vicinity* — sąsiedztwo, bliska okolica, zob. <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/vicinity> (dostęp: 15.03.2021).

że w treści OWU choroba podlegająca obowiązkowi zgłoszenia została zdefiniowana poprzez wymienienie szeregu chorób i wirusów oraz wskazanie, że katalog ten nie jest zamknięty, a w celu ustalenia pełnego katalogu chorób podlegających obowiązkowi zgłoszenia należy sięgnąć do stosownych aktów normatywnych¹². Mając na uwadze powyższą definicję oraz to, że w jej treści wprost został wymieniony wirus SARS, którego epidemia wybuchła w 2002 roku, należy wysnuć wniosek, że wirus w pewnym sensie bliźniaczy, transmitujący się w podobny sposób, wywołujący podobne skutki zdrowotne i wreszcie stanowiący podobne zagrożenie¹³ zostanie objęty zakresem tego ubezpieczenia.

Nieskuteczne okazały się klauzule ograniczające odpowiedzialność poprzez jej uzależnienie od „manifestacji” choroby w określonym w OWU promieniu (25 mil). Trybunał stwierdził, że za „manifestację” można uznać przynajmniej przypadek, w którym dana osoba udała się do lekarza i uzyskała diagnozę, bo takową można uzyskać tylko w razie wystąpienia symptomu (będącego manifestacją choroby w tym znaczeniu)¹⁴. Ponadto istnieje dodatkowa przesłanka konieczna w postaci łącznika *arising from*, który wiąże przerwę w działalności z wystąpieniem choroby zakaźnej podlegającej obowiązkowi zgłoszenia. Trybunał uznał, że nie jest to wystarczające, aby ograniczyć odpowiedzialności ubezpieczyciela w przedmiotowych sprawach, a łącznik *arising from* odnosi się w takim samym stopniu do ogółu zachorowań (w promieniu 25 mil od miejsca prowadzenia działalności), jak do konkretnych przypadków. Zdaniem Trybunału ubezpieczyciel nie może na podstawie wspomnianego łącznika wymagać istnienia bezpośredniego związku przyczynowego między zachorowaniem konkretnej osoby i zamknięciem lokalu.

Klauzule dotyczące braku dostępu do lokalu i klauzule podobne

Klauzule opisane w tym punkcie przenoszą na ubezpieczyciela ryzyko braku dostępu do lokalu powstałe w następstwie ograniczeń nakładanych przez władze publiczne. Na wstępie należy wyjaśnić, co oznacza określenie „ograniczenia nakładane przez władze publiczne”. Zdaniem Trybunału przez pojęcie to należy rozumieć wszelkie polecenia władz mające charakter ograniczeń, co do których można obiektywnie stwierdzić, że zostały one odgórnie narzucone adresatowi i noszą przymiot obowiązku, to jest władza działając w ramach imperium, na mocy i w granicach prawa wydaje akt władzy (administracyjny), na podstawie którego na jednostkę niepodporządkowaną jej hierarchicznie zostaje nałożony obowiązek. Za ograniczenie nakładane przez władzę publiczną należy uznać tak-

¹² Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 21 marca 2020 roku, https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2020/350/pdfs/ukxi_20200350_en.pdf (dostęp: 15.03.2021).

¹³ J. Xu *et al.*, *Systematic Comparison of Two Animal-to-Human Transmitted Human Coronavirus: SARS-CoV-2 and SARS-CoV*, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7077191/> (dostęp: 17.03.2021).

¹⁴ Zob. OWU QBE UK Ltd.

że akt normatywny, w którego treści zawarto przepisy, na podstawie których można zdekodować normę prawną nakazującą bądź zakazującą określonego działania adresatowi normy. W przedmiotowych klauzulach chodzi o nałożony aktem władzy obowiązek zamknięcia lokalu, w którym prowadzona jest działalność gospodarcza lub zakaz prowadzenia działalności. Dla celów omawianego postępowania aktami takimi będą przede wszystkim przywoływane w treści artykułu ustawy i rozporządzenia. Co istotne, wszelkie zalecenia rządu Zjednoczonego Królestwa nie należą do kategorii aktów władzy w powyższym rozumieniu z uwagi na to, że zakresu semantycznego słowa „zalecenie” nie wolno utożsamiać z zakresem słowa „obowiązek”.

Klauzule dotyczące braku dostępu do lokalu działają w oparciu o przesłankę braku dostępu do lokalu lub pozbawienie możliwości korzystania z niego, powstałych w następstwie działalności władzy bądź nałożonych przez nią ograniczeń w odpowiedzi na sytuacje nadzwyczajną, zagrażającą życiu i zdrowiu lub mieniu. Ubezpieczyciel będzie zobowiązany do wypłaty świadczenia tylko wtedy, gdy doszło do braku dostępu do lokalu lub pozbawienia możliwości prowadzenia działalności w wyniku podporządkowania się przepisom prawa. Innymi słowy, lokal musi pozostać zamknięty na podstawie aktu normatywnego, w którego treści postanowiono, że dotychczasowa działalność przedsiębiorcy jest zakazana. Przykładowo odszkodowania takiego nie uzyskają restauratorzy, którzy świadczyli przed pandemią usługi dostawy lub sprzedawali swoje produkty na wynos. Na odszkodowanie mogą liczyć jedynie ci, którzy musieli dostosować prowadzoną działalność do nowych realiów. Trybunał podaje tu przykład teatrów, które zaczęły wystawiać sztuki online — taka działalność nie wyklucza możliwości uzyskania odszkodowania, ponieważ dokonana została fundamentalna zmiana zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa w celu utrzymania jego ciągłości. Za taką wykładnią pojęcia niemożności korzystania przemawia to, że działalność taka różni się znacząco od tej, dla której zawarta została umowa ubezpieczenia. Z tego powodu Trybunał przyjął, że nie można uznać, iż ryzyko braku dostępu do lokalu nie zostało zmaterializowane. Trybunał zbadał też klauzule o podobnej budowie, które koncentrowały odpowiedzialność ubezpieczyciela wokół „zaleceń władz” — tym samym ochrona ubezpieczeniowa odznaczała się szerszym zakresem i zadziałała wcześniej¹⁵. W takiej sytuacji ryzyko zmaterializowało się zaraz po wydaniu pierwszych oficjalnych (prawnie niewiążących) rekomendacji i zaleceń rządu.

Inne klauzule¹⁶ dotyczące braku dostępności do lokalu opierały się na zaistnieniu zdarzenia w promieniu jednej mili od miejsca prowadzenia działalności, w wyniku którego dojdzie do utrudnienia w dostępie do lokalu w następstwie działań policji lub organu państwowego. Konstrukcyjnie klauzula ta koncentruje

¹⁵ Zob. OWU: Hiscox Insurance Company Ltd.

¹⁶ Zob. OWU: QBE UK Ltd.

się na udzieleniu ochrony ubezpieczeniowej na wypadek zajścia ryzyka rozumianego jako zamknięcie lokalu, w którym prowadzona jest działalność w następstwie odpowiedzi władz na zdarzenia o charakterze lokalnym (w promieniu jednej mili). Owa lokalność przesądziła zdaniem Trybunału o tym, że szkody spowodowane pandemią nie są objęte zakresem ubezpieczenia. Jak najbardziej poprawna decyzja Trybunału w tej mierze została oparta na wykładni celowościowej warunków ubezpieczenia, która doprowadziła Trybunał do wniosku, że żadne ze szkód wyrządzonych epidemią wirusa nie będą miały wyłącznie lokalnego charakteru, a ubezpieczyciel nie ponosi ryzyka szkód epidemicznych.

Klauzule hybrydowe

Klauzule hybrydowe skonstruowane są na bazie omówionych wcześniej klauzul chorobowych i braku dostępu do lokalu. Ubezpieczyciel zobowiązuje się do wypłaty świadczenia wtedy, gdy przyczyną utraty zysku będzie brak dostępu do lokalu, w którym prowadzona jest działalność, powstały w wyniku ograniczeń nałożonych przez władze publiczne z powodu wystąpienia choroby zakaźnej. Trybunał odniósł się w treści wyroku do sześciu klauzul¹⁷ o takiej budowie; jako że klauzule w swojej treści nie odbiegają od omówionych powyżej, należy jedynie dodać, że Trybunał nie przyznał racji pozwanyemu odnośnie do tego, że termin „wystąpienie choroby zakaźnej” należy odnosić jedynie do wystąpień ognisk choroby o *stricto* lokalnym charakterze i epidemia wirusa SARS-CoV-2 nie jest objęta zakresem ubezpieczenia. Odnośnie do klauzul braku dostępu, Trybunał podtrzymał swoją wykładnię pojęć „ograniczenia nakładane przez władze publiczną” oraz „niemożność korzystania” i stwierdził, że przyjęta interpretacja aktualna jest także w stosunku do klauzul hybrydowych.

Klauzule tendencji rynkowych (*trends clauses*)

Ubezpieczyciele powołali się także na *trends clauses*, które miały rzekomo ograniczać ich odpowiedzialność za szkody spowodowane epidemią SARS-CoV-2. Klauzule te wprowadzają mechanizm służący miarkowaniu odszkodowania w taki sposób, aby nie doszło do sytuacji, w której ubezpieczony wzbogaciłby się, otrzymując odszkodowanie. Miarkowanie odszkodowania ma następować w taki sposób, aby wzięte pod uwagę zostały okoliczności dotyczące tendencji rynkowych w obszarze działalności przedsiębiorcy w celu ustalenia, jaki rzeczywisty dochód osiągnąłby, gdyby do zdarzenia szkodzącego nie doszło. Dzieje się to poprzez zastosowanie testu związku przyczynowego. Klauzule tendencji rynkowych są nierozdzielnie związane z kwestiami przyczynowymi omówionymi w kolejnej sekcji.

Klauzule tendencji rynkowych miały wyłączyć odpowiedzialność ubezpieczycieli, tak aby nie odpowiadali za szkody poniesione przez przedsiębiorcę z powodu

¹⁷ Zob. OWU: Hiscox Insurance Company Ltd oraz Royal & Sun Alliance Insurance Plc.

materializacji ryzyka ekonomicznego opartego o mechanizmy i tendencje rynkowe. Trybunał odrzucił argumentację pozwanego, wskazując na to, że w rozszerzonej wersji ubezpieczenia wystąpienie choroby podlegającej obowiązkowi zgłoszenia w promieniu 25 mil od miejsca prowadzenia działalności jest ryzykiem przejmowanym przez ubezpieczyciela i ponosi on odpowiedzialność ubezpieczeniową w granicach czasowych implikowanych poprzez wystąpienie zakażeń wirusem SARS-CoV-2 w promieniu 25 mil od prowadzonej działalności, a samo ryzyko wystąpienia choroby zakaźnej jest w ściślejszym związku z omawianą sprawą niż ryzyko ekonomiczne. Klauzule tendencji rynkowych mogą jedynie skutecznie ograniczyć wysokość wypłaconego odszkodowania w przypadku, gdy nastąpiłby wymierny spadek obrotu spowodowany epidemią wirusa SARS-CoV-2 jeszcze przed materializacją ryzyka objętego ubezpieczeniem. W takim przypadku utrzymująca się tendencja spadkowa (spadek popytu bądź wzrost wydatków związanych z prowadzoną działalnością) powinna zostać uwzględniona przy obliczaniu wysokości odszkodowania.

Przyczynowość

Kwestie przyczynowości w powyższej sprawie odnosiły się w dużej mierze do wyroku w sprawie *Orient Express*¹⁸, w której to właściciel nowoorleańskiego hotelu zniszczonego przez huragany Katrina i Rita dochodził prawa do odszkodowania przed sądem. W sprawie *Orient Express* odszkodowanie za szkody fizyczne nie budziło wątpliwości, sporną kwestią okazała się być natomiast kwestia wypłaty odszkodowania za szkody niefizyczne (ubezpieczenie utraconych zysków). W sprawie *Orient Express* Trybunał stanął na stanowisku, że ubezpieczyciel nie jest zobowiązany do wypłaty odszkodowania, ponieważ huragan, który spowodował szkody fizyczne, był *causa concurrens* zakłócenia działalności, a ubezpieczonym ryzykiem była utrata zysku powstała w następstwie szkód niefizycznych. W omawianej sprawie Trybunał przełamał precedens *Orient Express*, wskazując, że test związku przyczynowego przeprowadzony na jej potrzeby prowadzi do błędnych wniosków¹⁹. Aby test w sprawie *Orient Express* został przeprowadzony poprawnie, należało stworzyć scenariusz alternatywny zbudowany w opar-

¹⁸ Wyrok High Court of Justice, Business and Property Courts, The Queen's Bench Division z dnia 17 maja 2010 roku w sprawie *Orient-Express Hotels Limited vs. Assicurazion General S.p.A.(UK Branch) Trading as Generali Global Risk*, sygn. [2010] EWHC 1186 (Comm), <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2010/1186.html> (dostęp: 24.03.2021).

¹⁹ Test, który został przeprowadzony, zakładał, że utrata zakłóceń w działalności, która powstała z powodu a) uszkodzenia hotelu, a także b) zniszczenia okolic i innych części miasta przez huragany, miała dwie równoległe przyczyny, z których każda była sama w sobie wystarczająca, aby spowodować przerwanie działalności, co przesądziło o oddaleniu roszczenia.

ciu o usunięcie przyczyny pierwotnej zdarzenia, to jest huraganu w ogóle²⁰. Test związku przyczynowego w ostatecznym rozumieniu Wysokiego Trybunału, przyjęty na potrzeby niniejszej sprawy, pozwala skonstruować alternatywny scenariusz, w którym do epidemii wirusa SARS-CoV-2 nie doszło. W konsekwencji ubezpieczeni mają szanse na uzyskani od ubezpieczycieli stosownych świadczeń należnych im z tytułu umowy ubezpieczenia.

Podsumowanie

Podsumowując pokrótce powyższe rozważania należy stwierdzić, że w przeważającej większości klauzule rozciągające odpowiedzialność ubezpieczyciela na szkody niefizyczne okazały się skuteczne w stosunku do ryzyk zmaterializowanych w trakcie pandemii wirusa SARS-CoV-2. Skuteczność klauzul dotyczących chorób została potwierdzona w stosunku do tych, które łączą odpowiedzialność ubezpieczyciela z wystąpieniem na odpowiednim obszarze choroby zakaźnej, choroby podlegającej obowiązkowi zgłoszenia, w następstwie której dojdzie do przerwy w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa. Ochrona ubezpieczeniowa zadziała także w stosunku do klauzul o zapobieganiu dostępowi wtedy, gdy w treści klauzuli odnaleźć można sformułowania takie jak: działania, ograniczenia, zalecenia i zarządzenia władz publicznych. Skuteczność klauzul dotyczących chorób i klauzul o zapobieganiu dostępowi przełożyła się bezpośrednio na skuteczność klauzul hybrydowych. Istotnym aspektem wyroku jest również kwestia przyczynowości. Obalenie precedensu w przywołanej wcześniej sprawie *Orient Express* zbliżyło pojmowanie testu związku przyczynowego do tego funkcjonującego w kontynentalnym systemie prawnym.

Wyrok Wysokiego Trybunału w omawianej sprawie to kamień milowy w sprawach o odszkodowanie z tytułu ubezpieczenia utraconego zysku przewidujących rozszerzoną odpowiedzialność ubezpieczycieli. Orzeczenie cechuje nie tylko wysoka jakość merytoryczna i odtwarzana interpretacja, ale przede wszystkim szczegółowe i rzetelne zbadanie omawianych zagadnień. Jest to pierwsze orzeczenie, które na taką skalę zbadało i zweryfikowało mechanizm działania ubezpieczeń szkód niefizycznych. Rozstrzygnięcie z pewnością będzie miało znaczący wpływ na dalszy rozwój ubezpieczeń NDBI (*non-physical damage business insurance*), zweryfikuje funkcjonowanie umów o takiej konstrukcji w obrocie albo przynajmniej skłoni ubezpieczycieli do precyzyjniejszego formowania ogólnych warunków ubezpieczenia.

Można uznać, że wnioski wyciągnięte przez Wysoki Trybunał mogłyby mieć zastosowanie w polskim porządku prawnym. Wykładnia przedmiotowych klauzul

²⁰ Prawidłowo skonstruowany test związku przyczynowego powinien zostać przeprowadzony przy uwzględnieniu jako przyczyny zjawiska pierwotnego, to jest ustalenie alternatywnego stanu rzeczy, zakładającego, że huragan nie wystąpił.

ma kluczowe znaczenie dla ryzyka ubezpieczeniowego, dlatego ubezpieczyciele, którzy zapewne w niedalekiej przyszłości zaczną wprowadzać podobne produkty na polski rynek ubezpieczeniowy, powinni nie tylko wziąć pod uwagę omawiane orzeczenie, ale przede wszystkim obserwować dalszy rozwój orzecznictwa i to, w jakim kierunku ono zmierza.

Bibliografia

Literatura

- Prospekt informacyjny, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/878995/Covid-19_fact_sheet.pdf.
- Tomza A., *Czy amerykańska jurysprudencja posiada reguły interpretacji Konstytucji?*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 9, 2014, nr 2.
- Xu J., Zhao S., Teng T., Abdalla A.E., Zhu W., Xie L., Wang Y., Guol X., *Systematic Comparison of Two Animal-to-Human Transmitted Human Coronaviruses: SARS-CoV-2 and SARS-CoV*, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7077191/>.

Akty prawne

- Marine Insurance Act 1906.
- Public Health (Control of Disease) Act 1984.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 21 marca 2020 roku, 2020 No. 327.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 23 marca 2020 roku, 2020 No. 334 (W. 6 76).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 23 marca 2020 roku, 2020 No. 350.
- Wyrok High Court of Justice, Business and Property Courts, The Queen’s Bench Division z dnia 17 maja 2010 roku w sprawie *Orient-Express Hotels Limited vs. Assicurazion General S.p.A. (UK Branch) Trading as Generali Global Risk*, sygn. [2010] EWHC 1186 (Comm), <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2010/1186.html>.
- Wyrok Wysokiego Trybunału, Wydziału Królewskiej Ławy Sędziowskiej z dnia 15 września 2020 roku, sygn. FL-2020-000018, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/09/FCA-v-ARCH-judgment-1.pdf>.
- Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia Zjednoczonego Królestwa z dnia 21 marca 2020 roku.

Notki o Autorach

Dominika Adamczyk — absolwentka administracji i studentka prawa na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej praca magisterska zdobyła III miejsce w konkursie na najlepsze prace magisterskie i licencjackie Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego (rok akademicki 2020/2021).

Aleksandra Białowska — studentka V roku prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, członek zwyczajny Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa (ELSA Gdańsk), praktykantka w kancelarii radcowskiej. Jej obszar zainteresowań koncentruje się na prawie podatkowym i prawach człowieka.

Marta Damińska — studentka II roku na kierunku prawo jednolite magisterskie stacjonarne na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Franciszek Dąbrowa — student III roku prawa oraz Artes Liberales na Uniwersytecie Warszawskim.

Franciszek Ignacy Fortuna — licencjat historii, student IV roku prawa i I roku II stopnia historii w Kolegium Międzydziedzinowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Prelegent na licznych ogólnopolskich konferencjach naukowych. Główne zainteresowania naukowe to historia prawa oraz historia społeczna i gospodarcza.

Justyna Hyjek — studentka studiów magisterskich na kierunku ekonomia oraz równoległe na kierunku administracja na Uniwersytecie Wrocławskim. Obszar zainteresowań naukowych: statystyka, ekonometria, kryptowaluty, rynki finansowe.

Szymon Jarosz — absolwent studiów licencjackich oraz student studiów magisterskich na kierunku rachunkowość i controlling na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Uczestnik Programu Tutoringowego Ministerstwa Edukacji i Nauki „Szkola Orłów” pod kierunkiem naukowo-edukacyjnym dr. Mariusza Sołtysika. Prezes (2020/2021) oraz wiceprezes ds. merytorycznych (2021/2022) Koła Naukowego Analizy Danych. Najlepszy student Instytutu Zarządzania Uni-

wersytetu Ekonomicznego w Krakowie w roku 2020, laureat nagrody Studencki Nobel 2021 dla najlepszych studentów w Polsce w kategorii nauki ekonomiczne, stypendysta Ministra Edukacji i Nauki. Autor licznych publikacji naukowych. Uczestnik Projektu „Społeczno-ekonomiczne konsekwencje Czwartej Rewolucji Przemysłowej” finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki w ramach Programu „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” na lata 2019–2022.

Krzysztof Krysiak — pracownik Działu Spraw Pracowniczych Uniwersytetu Wrocławskiego, magister zarządzania i administracji, zawodowo związany z działem kadr. Zainteresowania naukowe skupione wokół indywidualnego prawa pracy.

Bartłomiej Kupiec — prawnik, absolwent kierunku prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, student na Hertie School of Governance.

Damian Littwin — prawnik, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Aplikant Radcowski przy OIRP w Gdańsku. Obszar zainteresowań naukowych: prawo cywilne i ubezpieczeniowe.

Bartłomiej Makowski — student V roku Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego na kierunku prawo. Od 2018 roku pracuje w dużej wrocławskiej kancelarii adwokackiej (Kancelaria Adwokacka Paweł Borowski) w dziale specjalizującym się w dochodzeniu roszczeń z tytułu tak zwanych kredytów frankowych. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół prawa cywilnego, ze szczególnym uwzględnieniem prawa umów oraz prawa międzynarodowego publicznego. Aktywnie uczestniczy w życiu akademickim — jest zaangażowany w działania studenckich kół naukowych, przede wszystkim Studenckiego Koła Naukowego Prawa Międzynarodowego i Europejskiego, i stowarzyszeń oraz podejmuje aktywność społeczną w ramach licznych wolontariatów.

Natalia Nita — studentka ekonomii oraz administracji na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania naukowe: statystyka oraz ekonometria, finanse przedsiębiorstw, rynki finansowe.

Oskar Olejnik — student Kolegium Międzyobszarowych Studiów Indywidualnych Uniwersytetu Wrocławskiego, licencjat historii na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego (2019 rok). Obecnie kontynuuje studia prawnicze w ramach Kolegium MSI na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Konrad Zając — student IV roku prawa na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Informacja dla Autorów

1. Redakcja przyjmuje niepublikowane wcześniej teksty naukowe z zakresu ekonomii, prawa, nauk o administracji i nauk o zarządzaniu. Redakcja nie zwraca tekstów niezamówionych.

2. Przesłanie przez Autora tekstu do redakcji czasopisma jest równoznaczne z a) jego oświadczeniem, że przysługują mu autorskie prawa majątkowe do tego tekstu, że tekst jest wolny od wad prawnych oraz że nie był wcześniej publikowany w całości lub części ani nie został złożony w redakcji innego pisma, a także b) z udzieleniem nieodpłatnej zgody na wydanie tekstu w czasopiśmie „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” oraz jego nieograniczone co do czasu i terytorium rozpowszechnianie, w tym na wprowadzenie do obrotu egzemplarzy czasopisma oraz odpłatne i nieodpłatne udostępnianie jego egzemplarzy w internecie.

3. Objętość: artykuł maksymalnie 40 tys. znaków, glosa maksymalnie 35 tys. znaków, polemika maksymalnie 10 tys. znaków, recenzja maksymalnie 10 tys. znaków.

4. Wymagania formalne tekstu: czcionka Times New Roman 12, interlinia 1,5, przypisy dolne. Autor jest zobowiązany do przedstawienia tekstów zgodnych z wymogami stawianymi przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, zamieszczonymi na stronie <http://www.wuwr.pl/index.php/pl/dla-autorow>. Tytuły, nazwiska i imiona autorów opracowań powoływanych w kierowanych do wydania artykułach, które są w oryginale zapisane w alfabecie innych niż łacińskie, muszą być podane w tekstach w transkrypcji na alfabet łaciński.

5. Sposób przesłania pracy: artykuły należy przysyłać w wersji elektronicznej (dokument MS Word: DOC/DOCX lub tekst sformatowany RTF) e-mailem pod adresem: sppaic@uwr.edu.pl. Teksty odbiegające od podanych standardów mogą nie być uwzględniane w procesie kwalifikacyjnym.

6. O przyjęciu tekstu do wydania w czasopiśmie „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” Autor zostanie poinformowany za pośrednictwem poczty elektronicznej pod wskazanym przez niego adresem w ciągu 6 miesięcy.

7. Artykuły są recenzowane poufnie i anonimowo (tzw. *double-blind review*). Lista recenzentów jest publikowana w ostatnim w roku numerze czasopisma. Uwagi recenzyjne są przesyłane Autorowi, który zobowiązuje się do uwzględnienia zasugerowanych poprawek lub nadesłania uzasadnienia w wypadku ich nieuwzględnienia. Przy dwóch recenzjach negatywnych redakcja odmawia przyjęcia tekstu do druku.

8. Redakcja czasopisma przeciwdziała wypadkom *ghostwriting*, *guest authorship*, które są przejawem nierzetelności naukowej. Zjawisko *ghostwriting* oznacza sytuację, gdy ktoś wniósł istotny wkład w powstanie publikacji, bez ujawnienia swojego udziału, jako jeden z autorów lub bez wymienienia jego roli w podziękowaniach zamieszczonych w publikacji. Z *guest authorship* (*honorary authorship*) mamy do czynienia wówczas, gdy udział autora jest znikomy lub w ogóle go nie było, a mimo to osoba taka jest autorem/współautorem publikacji. Zaporą wymienionych praktyk jest jawność informacji dotyczących wkładu poszczególnych autorów w powstanie publikacji (podanie informacji, kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp., wykorzystywanych przy przygotowaniu publikacji).

9. Wszystkie artykuły prezentujące wyniki badań statystycznych są kierowane do redaktora statystycznego.

10. W przesłanym tekście w lewym górnym rogu strony tytułowej powinny być zapisane dane autora/autorów publikacji (adres poczty elektronicznej oraz numer telefonu, miejsce pracy autora publikacji; w wypadku pracowników naukowych należy podać afiliację). Zaleca się również stworzenie profilu ORCID (Open Research and Contributor ID), umożliwiającego śledzenie dorobku naukowego autora w sieci, oraz wskazanie nr ORCID pod danymi autora/autorów.

11. Do tekstu w języku polskim należy dołączyć krótkie (maksymalnie 1000 znaków) streszczenie i tytuł artykułu w języku angielskim oraz 3–5 słów kluczowych w języku angielskim. Do

tekstu w innym języku niż polski należy dołączyć streszczenie w języku angielskim i w języku polskim. Streszczenie powinno określać temat, cele oraz główne wnioski opracowania.

12. Wydawnictwo zastrzega sobie prawo dokonywania w tekstach poprawek redakcyjnych.

13. Autor jest zobowiązany do wykonania korekty autorskiej w ciągu 7 dni od daty jej otrzymania. Niewykonanie korekty w tym terminie oznacza zgodę Autora na wydanie tekstu w postaci przesłanej do korekty.

14. Przesyłając tekst, Autor wyraża zgodę na umieszczenie w internetowej bazie Czasopisma Naukowe w Sieci (CNS) i innych bazach, z którymi współpracuje Wydawnictwo, oprócz samego tekstu także podstawowych danych o artykule, m.in. jego streszczenia w języku angielskim wraz z danymi personalnymi autora (imię i nazwisko, miejsce zatrudnienia, adres e-mail) i słowami kluczowymi.

15. Autor nie otrzymuje honorarium autorskiego za artykuły.

16. Po opublikowaniu artykułu autor otrzymuje nieodpłatnie 1 egzemplarz drukowany czasopisma „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne”. Wszystkie udostępniane przez Wydawnictwo artykuły, w formacie PDF, znajdują się na stronie www.wuwr.pl.